Lieta Nr.C04336008

SKC – 114/2014

S P R I E D U M S

Rīgā 2014.gada 28.februārī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments šādā sastāvā:

tiesnese referente M.Zāģere

tiesnese A.Briede

tiesnesis V.Maksimovs,

izskatīja rakstveida procesā civillietu sakarā ar prasītāju /pers. F/, /pers. G/ un /pers. H/ pārstāvja kasācijas sūdzību un trešās personas /pers. I/ kasācijas sūdzību par Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011.gada 8.decembra spriedumu /pers. F/, /pers. G/ un /pers. H/ prasībā pret /pers. J/ ar trešajām personām /pers. I/ un /pers. K/ par īpašuma tiesību atzīšanu un zemesgrāmatu ierakstu grozīšanu un trešās personas /pers. I/ patstāvīgā prasījumā pret /pers. J/ un Rīgas domi par īpašuma tiesību atzīšanu un /pers. J/ īpašuma tiesību dzēšanu.

A p r a k s t o š ā d a ļ a

[1] /pers. L/ līdz 1940.gada 21.jūnijam bija nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā, īpašnieks. Īpašums tika nacionalizēts.

Ar Rīgas domes 1996.gada 10.septembra lēmumu Nr.3742 namīpašums /adrese/, Rīgā, denacionalizēts. Atzītas īpašuma tiesības uz namīpašumu /pers. I/, /pers. M/ un /pers. J/ katrai uz 1/4 domājamo daļu, /pers. F/ uz 1/8 domājamo daļu, bet /pers. H/ un /pers. G/ uz 1/16 domājamo daļu katrai. Denacionalizācijas apliecības izsniegtas 1996.gada 16.septembrī

Ar Rīgas pilsētas zemes komisijas 1998.gada 27.augusta lēmumu Nr.31/95 /pers. I/ atjaunotas zemes īpašuma tiesības, ar 1999.gada 20.maija lēmumu Nr.19/154 /pers. J/, bet ar Rīgas pilsētas zemes komisijas 2001.gada 23.augusta lēmumu Nr.17/42 /pers. F/, /pers. G/, /pers. H/ un /pers. M/.

/pers. M/ vietā stājies tiesību un pienākumu pārņēmējs /pers. K/.

[2] /pers. F/, /pers. G/ un /pers. H/ 2008.gada 8.decembrī cēlušas tiesā prasību pret /pers. J/, kā trešās personas lietā norādot līdzīpašniekus /pers. I/ un /pers. K/, kurā lūgušas proporcionāli viņām piederošo domājamo daļu apmēram atzīt īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu /adrese/, Rīgā, kas viņām pienākas no /pers. J/ zemesgrāmatā nostiprinātajām īpašuma tiesībām uz strīdus nekustamo īpašumu, dzēšot attiecīgajā daļā /pers. J/ īpašuma tiesības zemesgrāmatā.

Prasība pamatota ar šādiem motīviem.

[2.1] Nekustamā īpašuma reformas rezultātā prasītājām, atbildētājai un trešajām personām uz kopīpašuma tiesību pamata pieder nekustamais īpašums /adrese/, Rīgā, sastāvošs no zemesgabala 1083m^2 platībā, trim dzīvojamām ēkām un palīgceltnes.

[2.2] /pers. J/ ir /pers. O/ meita un nekustamā īpašuma bijušā īpašnieka /pers. L/ mazmeita.

[2.3] Prasītājas 2008.gada 25.martā uzzinājušas, ka Rīgas – Valmieras zemesgrāmatu nodaļā 1938.gada 20.jūlijā reģistrēts 1938.gada 8.jūlija dāvinājuma līgums, ar kuru /pers. L/ uzdāvināja savai meitai /pers. O/ nekustamo īpašumu /adrese 2/ (tagad /adrese 3/) Rīgā, ar nosacījumu, ka /pers. O/ atsakās no savām tiesībām mantot savu daļu no tēvam piederošā nekustamā īpašuma

/adrese/, Rīgā.

/pers. J/ kā /pers. O/ mantiniece reformas laikā pieteica savas tiesības gan uz nekustamo īpašumu /adrese/, Rīgā, gan uz nekustamo īpašumu /adrese 2/ (tagad /adrese 3/), Rīgā, kas tika atjaunotas.

Dāvinājuma līguma saturs apstiprina tēva un meitas rakstiski izteiktu vienošanos par atteikšanos no mantojuma tiesībām, kas atbilst Civillikuma noteikumiem par mantotāja līguma noslēgšanu ar mantojuma atstājēju.

Dāvinājuma līgums ir izpildīts un tas ir saistošs līguma pušu mantiniekiem arī gadījumā, ja tie nav par līgumu zinājuši. Atbildētājai nebija tiesību pretendēt uz namīpašumu /adrese/, Rīgā, bet īpašuma tiesības bija atjaunojamas /pers. F/ uz 1/6, /pers. G/ un /pers. H/ uz 1/12 domājamo daļu un attiecīgi trešajām personām /pers. M/ un /pers. I/ uz 1/3 domājami daļu katrai.

Īpašuma tiesību atjaunošana notikusi atbilstoši likuma „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā" noteikumiem, pamatojoties uz arhīva dokumentiem: zemesgrāmatu apliecībām, darījumu aktiem un citiem dokumentiem. Dāvinājuma līgums arī pieskaitāms šiem dokumentiem, tādējādi prasības noilguma aprēķināšanas termiņš atbilstoši Civillikuma 685. un 686.pantam skaitāms no dienas, kad prasītājas uzzināja par minēto līgumu un arhīvā saņēma tā kopiju, t.i., 2008.gada 25.marta.

Prasība pamatota ar likuma ,,Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā" 7.pantu un Civillikuma 766.-771.pantu, 667., 670., 685. un 686.pantu.

[3] Trešā persona /pers. I/ 2009.gada 9.februārī pieteikusi lietā patstāvīgu prasījumu, vēlāk to papildinot, pret /pers. J/ un Rīgas domi, lūgdama atzīt viņai īpašuma tiesības uz 1/3 domājamo daļu no nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā, tādā veidā palielinot šobrīd nostiprināto viņas īpašuma tiesību apmēru, dzēšot attiecīgajā daļā /pers. J/ īpašuma tiesības zemesgrāmatā.

Prasības pieteikumā norādīts tālāk minētais pamatojums.

[3.1] /pers. J/ bija informēta par 1938.gada 8.jūlija dāvinājuma līgumu, bet, neraugoties uz to, pieteica mantošanas tiesības uz īpašumu /adrese/. Rīgā.

[3.2] /pers. J/ ir /pers. O/ meita. Tāpēc atbilstoši Civillikuma 404., 409. un 695.panta noteikumiem /pers. J/ nevarēja iegūt vairāk tiesību nekā piederēja viņas augšupējam mantiniekam.

Dāvinājuma līgums ir izpildīts un tas ir saistošs līguma pušu mantiniekiem pat gadījumā, ja tie nav par to zinājuši.

/pers. J/ nebija tiesību pretendēt uz namīpašumu /adrese/, Rīgā. Īpašuma tiesības bija atjaunojamas /pers. F/ 1/6, /pers. G/ un /pers. H/ 1/12 domājamās daļas apmērā un attiecīgi /pers. M/ un /pers. I/ 1/3 domājamās daļas apmērā katrai. Prasītājas īpašuma daļa jāpalielina par 1/12 domājamo daļu.

[3.3] Prasības noilguma aprēķināšanas termiņš skaitāms no dienas, kad /pers. I/, saņemot prasītāju pieteikumu tiesai, uzzināja par dāvinājuma līgumu, t.i., no 2009.gada 4.februāra.

[3.4] Rīgas domes amatpersonu pienākums bija rūpēties, lai tiktu pārbaudīti visi dokumenti un fakti, taisnīgi un likumīgi atjaunojot īpašuma tiesības personām, kurām tās pienākas. Rīgas dome nav izpildījusi likumu par īpašuma tiesību atjaunošanu, tāpēc pieaicināma lietā kā atbildētāja

Prasība pamatota ar Civillikuma 667., 670., 685., 686., 766.-771.pantu, likuma „Par namīpašumu atdošanu likumīgajiem īpašniekiem" 7. un 11.pantu, likuma „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" 16.panta otro daļu.

[4] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009.gada 13.novembra spriedumu prasības noraidītas.

[5] Izskatījusi lietu sakarā ar /pers. F/, /pers. G/ un /pers. H/ iesniegto apelācijas sūdzību un trešās personas /pers. I/ iesniegto apelācijas sūdzību par spriedumu daļā, ar kuru noraidīta viņas prasība, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2011.gada 8.decembrī nosprieda prasības noraidīt.

Spriedums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[5.1] Rīgas – Valmieras zemesgrāmatu nodaļā 1938.gada 20.jūlijā nostiprinātas /pers. O/ īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu Rīgā/adrese 2/ (tagad /adrese 3/), pamatojoties uz 1938.gada 8.jūlija dāvinājuma līgumu, kas noslēgts starp /pers. L/ kā dāvinātāju un /pers. O/ kā apdāvināto ar nosacījumu, ka /pers. O/ atsakās no savām tiesībām mantot savu daļu no tēvam piederošā nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā.

Nekustamā īpašuma reformas ietvaros uz nekustamo īpašumu Rīgā/adrese 2/ (tagad /adrese 3/) varēja pretendēt tikai /pers. O/ mantinieki.

[5.2] Nepamatots ir pirmās instances tiesas secinājums, ka īpašuma tiesības, kas iegūtas nekustamā īpašuma reformas ietvaros administratīvā kārtībā, nevarētu tikt apstrīdētas, pamatojoties uz Civillikuma normām. Turklāt šāds secinājums ir pretrunā ar tiesas spriedumā vēlāk vērtēto dāvinājuma līgumu, atsaucoties uz Civillikuma normām, kas regulē mantojuma tiesiskās attiecības.

/pers. J/ ir /pers. O/ meita un nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā, bijušā īpašnieka mazmeita, kas atbilstoši likuma „Par namīpašumu

denacionalizāciju Latvijas Republikā" un likuma „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" tiesību normām ļāva atzīt /pers. J/ par nekustamā īpašuma bijušā īpašnieka mantinieci, t.i. nekustamā īpašuma restitūcijas subjektu.

[5.3] Pirmās instances tiesa, vērtējot 1938.gada 8.jūlija dāvinājuma līgumā ietverto nosacījumu, ar kuru /pers. O/ atteicās no tiesībām mantot viņas daļu no tēvam piederošā strīdus nekustamā īpašuma, lietas faktiskos apstākļus bez jeb kāda tiesiska pamata saistījusi ar Civillikuma 699.panta normu, kas regulē mantojuma pieņemšanas gribas izteikuma tiesiskos aspektus.

Lietā nepastāv tādu faktisko apstākļu kopums, kuriem juridisko seku ziņā šī tiesību norma būtu piemērojama. Aicinājums mantot un iespēja izteikt gribu pieņemt mantojumu iespējama tikai pēc mantojuma atklāšanās. Dāvinājuma līguma noslēgšanas brīdī /pers. L/ mantojums nebija atklājies, tāpēc vērtēt līgumā pielīgto apdāvinātās atteikšanos no tiesībām nākotnē pretendēt uz tēva atstāto mantojumu kā gribas izteikumu pieņemt tēva mantojumu nav nekāda pamata.

[5.4] Dāvinājuma līgums, kurā /pers. O/ atteicās no tiesībām mantot viņas daļu no tēvam piederošā nekustamā īpašuma, vērtējams kā darījums, ar kuru /pers. O/ atteicās no mantošanas pirms aicinājuma mantot Civillikuma 766.panta izpratnē, kļūstot par mantotāju. Ar mantotāja atteikšanos izbeidzas viņa mantošanas tiesība.

[5.5] Ņemot vērā, ka Civillikuma normas piemērojamas tajās mantošanas tiesiskajās attiecībās, kas nav noregulētas reglamentējošos īpašuma tiesību restitūciju likumos, tiesai jākonstatē, kad atklājās tiesības iestāties /pers. L/ kā nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā, bijušā īpašnieka tiesībās un pienākumos.

Aicinājums bijušā īpašnieka mantiniekiem, t.i. nekustamā īpašuma restitūcijas subjektiem, atgūt nelikumīgi atsavināto zemi iestājās 1991.gada 20.novembrī, kad spēkā stājās likums „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās", bet aicinājums atgūt nelikumīgi atsavināto namīpašumu iestājās 1992.gada 1.janvārī, kad spēkā stājās likums „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā".

Ņemot vērā, ka /pers. O/ nav piedzīvojusi aicinājumu iestāties /pers. L/ kā nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā, bijušā īpašnieka tiesībās un pienākumos, viņas atteikšanās no tēva mantojuma attiecībā uz minēto nekustamo īpašumu Latvijā īstenotās īpašuma reformas ietvaros nav saistoša /pers. O/ lejupējiem, kas realizēja savas tiesības saskaņā ar likuma „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā" un likuma „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās".

Nosakotatbildētājas daļu strīdus īpašumā, bija ņemama vērā tā daļa, kuru īpašuma reformas ceļā ieguva /pers. J/ kā /pers. O/ lejupējā attiecībā uz nekustamo īpašumu Rīgā/adrese 2/ (tagad /adrese 3/), uz kuru /pers. L/ citi lejupējie īpašumu reformas ietvaros nevarēja pretendēt 1938.gada 8.jūlijā noslēgtā dāvinājuma līguma dēļ un uz tā pamata nostiprinātām /pers. O/ īpašuma tiesībām (Civillikuma 772.pants).

[5.6] Prasītājas un trešā persona mantojuma prasības noilguma tecējuma sākumu nepamatoti saistījušas ar 2008.gada 25.martu, t.i. brīdi, kad uzzinājušas par 1938.gada 8.jūlija dāvinājuma līgumu.

Mantojuma prasība noilgst pēc piecu gadu notecējuma, skaitot no tās dienas, kad radusies tiesība šo prasību celt (Civillikuma 685.pants).

Reformas ietvaros mantojuma prasības celšana ir iespējama vēl līdz lēmuma pieņemšanai par denacionalizāciju un lēmuma pieņemšanai par īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemi, kad starp mantiniekiem cēlies strīds par tiesību apjomu.

Par galīgi nodibinātu tiesisko attiecību, kas dod tiesību celt mantojuma prasību, atzīstams brīdis, kad puses kā /pers. L/ mantinieki galīgā noregulējuma veidā, pamatojoties uz administratīvo aktu, kļuvuši par līdzīpašniekiem uz attiecīgajām domājamām daļām no nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā. Šis brīdis ir vērtējams kā mantojuma prasības noilguma tecējuma sākums.

Nolūkā apstrīdēt kāda līdzmantinieka tiesību pamatu un apjomu īpašuma reformas ietvaros prasītājām un trešajai personai nepastāvēja nekādi šķēršļi arhīvā saņemt attiecīgo dokumentu arī agrāk. Pašu līdzmantinieku bezdarbība savu tiesību apzināšanā nevar tikt vērtēta kā vienīgais un nepieciešamais priekšnoteikums mantojuma prasības noilguma termiņa tecējuma iesākuma noteikšanai.

Par galīgi nodibinātu tiesisko attiecību un līdzmantinieces tiesību pamatu puses zināja, jo puses bija administratīvo aktu adresāti un administratīvie akti bija par pamatu īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā uz strīdus nekustamo īpašumu, tāpēc prasītājām un trešajai personai nav pamata atsaukties uz Civillikuma 686.pantu.

Tā kā ir iestājies noilgums matojuma prasības celšanai, lai apstrīdētu /pers. J/ kā /pers. L/ mantinieces īpašuma tiesību apjomu nekustamajā īpašumā /adrese/, Rīgā, prasības ir noraidāmas.

[5.7] Nepamatota ir /pers. I/ norāde apelācijas sūdzībā, ka pirmās instances tiesa bez tiesiska pamata noteikusi viņai pienākumu maksāt tiesāšanās izdevumus.

Celtā prasība pret /pers. J/ nav strīds par īpašuma tiesību atgūšanu, bet gan civiltiesisks strīds starp līdzmantiniekiem par tiesību apjomu, līdz ar to tiesāšanās izdevumi maksājami vispārējā kārtībā.

[6] Par apelācijas instances tiesas spriedumu kasācijas sūdzību iesniedzis prasītāju pārstāvis, kurā, atsaucoties uz materiālo tiesību normu nepareizu piemērošanu un iztulkošanu, lūdzis spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai.

Kasācijas sūdzībā norādīti tālāk minētie motīvi.

[6.1] Civillikuma 772.panta dispozīcijā ir paredzētas sekas lejupējiem mantiniekiem gadījumā, ja atteicies mantotājs mist pirms mantojuma atstājēja. Tiesa nepamatoti paplašinoši iztulkojusi šo likuma normu, jo lejupējiem mantiniekiem saistošas sekas saistījusi

ne tikai ar mantinieka nāves laiku attiecībā pret mantojuma atstājēja nāves laiku, bet arī pret mantojuma atklāšanās laiku un attiecīgi tiesībām mantot.

Nepareizs ir tiesas secinājums, ka atbildētājai nebija saistoša viņas mātes atteikšanās no mantojuma. Gramatiski iztulkojot Civillikuma 772.panta noteikumus, likumdevējs par nosacījumu ir noteicis mantinieka, kurš atteicās, un mantojuma atstājēja miršanas laiku, nevis mantojuma atklāšanās laiku vai lejupējo mantinieku gribas izteikšanas laiku attiecībā par mantojuma pieņemšanu. Ja mantinieks, kurš atteicies no mantojuma, mirst pirms mantojuma atstājēja, tad mantojums neatklājas un neiestājās mantojuma atteikšanās līgumā paredzētās sekas.

Konkrētajā lietā sekas ir iestājušās līdz ar denacionalizācijas uzsākšanu. /pers. O/ pieņēma dāvinājumu, viņas mantiniece denacionalizācijas ceļā ieguva īpašumu /adrese 2/Rīgā, atbilstoši arhīva izziņai, kurā bija norādīts /pers. O/ īpašuma tiesību iegūšanas pamats. Atbilstoši Civillikuma 772.pantam atbildētājai bija jāieskaita savā daļā atlīdzība, ko saņēma viņas māte. Atbildētājai bija pienākums šādu dāvinājuma līgumu uzrādīt.

Nepamatots ir apelācijas instances tiesas atzinums par atbildētājas tiesībām neatzīt viņas mātes atteikšanos no mantojuma saistībā ar mantojuma atklāšanos denacionalizācijas ceļā. Būtisks ir nevis mantojuma atklāšanās laiks attiecībā pret mantojuma atstājēja miršanas faktu, bet gan mantojuma atstājēja un mantinieka, kurš atteicās, miršanas laiks.

[6.2] Tiesa nepareizi piemērojusi Civillikuma 686.panta noteikumus. Šajā likuma normā noteiktais izņēmuma gadījums attiecībā uz noilguma termiņa aprēķināšanu saistīts ar nepieciešamību aizsargāt mantinieku tiesības. Atbilstoši likuma „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā" 7.pantam un likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību" 3.pantam pušu strīdā bija jāpiemēro Civillikuma 686.panta noteikumi, atzīstot, ka prasītāju prasījuma tiesības noilguma termiņš skaitāms no dienas, kad viņas uzzināja par dāvinājuma līgumu. Norādot, ka prasītājām nepastāvēja šķēršļi saņemt dāvinājuma līgumu arhīvā agrāk, tiesa nav ņēmusi vērā, ka minētais dokuments atradās arhīvā esošajos īpašuma /adrese 2/Rīgā, denacionalizācijas lietas materiālos, taču prasītājas nebija šā procesa dalībnieces, kā arī to, ka viņām nebija zināms par dāvinājuma līguma esamību.

Līgums ir izpildīts un tas ir saistošs līguma pušu mantiniekiem pat gadījumā, ja atteicies mantinieks mirst pirms mantojuma atstājēja vai lejupējie mantinieki nav par to zinājuši.

[7] Kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas spriedumu iesniegusi arī /pers. I/, kurā, atsaucoties uz procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, lūgusi spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai.

Kasācijas sūdzībā norādīts tālāk minētais.

[7.1] Civillietu tiesu palātas tiesnese M.Senkāne piedalījās konkrētās lietas izskatīšanā, kā arī bija tiesas sastāvā citā lietā, kurā tika apmierināta /pers. J/ prasība, kas rada šaubas par tiesneses objektivitāti.

[7.2] Tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 209.panta pirmo daļu, jo izskatījusi lietu, /pers. K/ klātneesot.

[7.3] Nepamatota ir tiesas norāde, ka /pers. I/ par dāvinājuma līgumu uzzinājusi 2008.gada 25.martā. Nedz pirmās, nedz apelācijas instances tiesa nav noskaidrojusi lietas faktiskos apstākļus, proti, ka par dāvinājuma līgumu /pers. I/ uzzināja, saņemot atbildētājas 2008.gada 8.janvāra paskaidrojumus, 2009.gada 4.februārī, kas arī uzskatāms par noilguma tecējuma sākumu.

[7.4] Tiesa nepamatoti nav pieprasījusi no Rīgas Latgales priekšpilsētas izpilddirekcijas denacionalizācijas lietas, kas bija būtiski lietas taisnīgai izspriešanai.

[7.5] Nepareiza ir tiesas norāde, ka celtā prasība pret /pers. J/ nav strīds par īpašuma tiesību atgūšanu. /pers. I/ ir cēlusi tiesā prasību pret /pers. J/ un Rīgas domi, lai atgūtu likumā paredzētās īpašuma tiesības, pamatojoties uz likumu „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" un likumu „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā".

[8] Augstākajā tiesā 2012.gada 29.novembrī saņemts /pers. T/ pieteikums par prasītājas /pers. F/ aizstāšanu. Pieteikumā norādīts, ka /pers. F/ mirusi 2012.gada 12.aprīlī un 2012.gada 5.oktobrī zvērināts notārs izdevis mantojuma apliecību, ar kuru /pers. T/ apstiprināta mantojuma tiesībās kā 1.šķiras mantiniece uz /pers. F/ visu atstāto mantojumu.

To ievērojot, piemērojams Civillikuma 77.pants un prasītāja /pers. F/ aizstājama ar viņas tiesību un saistību pārņēmēju /pers. T/.

Motīvu daļa

[9] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībās, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473.panta pirmajā daļā, Civillietu departaments uzskata, ka spriedums atstājams negrozīts.

[10] Lietā nav strīda par spriedumā konstatētajiem apstākļiem, ka Latvijā īstenotās zemes reformas ietveros nekustamā īpašuma /adrese/, Rīgā, bijušā īpašnieka /pers. L/ mantiniekiem (proti, prasītājām, atbildētājai un trešajām personām) laika posmā no 1996.gada 10.septembra līdz 2011.gada 23.augustam tika atjaunotas īpašuma tiesības uz ēkām un zemi.

Tā kā prasība pret atbildētāju, kas vērsta uz to, lai grozītu iegūto un zemesgrāmatā nostiprināto tiesību apjomu (precīzāk izslēgtu /pers. J/ no minētā nekustamā īpašuma mantinieku loka) celta 2008.gada 8.decembrī, Civillietu tiesu palāta atzinusi, ka iestājies mantojuma prasības noilgums un šis apstāklis ir šķērslis prasības apmierināšanai.

[11] Civillietu departaments tālāk minēto apsvērumu dēļ nepiekrīt abās kasācijas sūdzībās minētajiem argumentiem, kuros apstrīdēta Civillikuma 685. un 686.panta piemērošanas, kā arī iztulkošanas pareizība.

[11.1] Atbilstoši Civillikuma 1893.pantam saistību tiesība izbeidzas, ja tiesīgā persona tās pienācīgi neizlieto likumā noteiktā noilguma termiņā.

Kā, atklājot minētās normas jēgumu, atzīts tiesību doktrīnā, noilguma institūts ir veidots ar mērķi novērst ilgstošu nenoteiktību mantiskajās attiecībās, radīt skaidrību par tiesībām un pienākumiem, kas varētu būt par strīda priekšmetu, bet ieinteresētā persona ilgstoši nav centusies panākt savu tiesību atzīšanu vai realizēšanu. (..) saistību tiesība izbeidzas, ja tiesīgā persona to neizlieto likumā noteiktā termiņā, ko sauc par noilguma termiņu (*sk. Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.- Rīga, Mans Īpašums, 1998, 357.lpp.*).

Ievērojot šo skaidrojumu, kura pamatotību Civillietu departamentam nav iemesla apšaubīt, secināms, ka personai savas tiesības ir jāizmanto likumā noteiktā laika posmā – termiņā, pretējā gadījumā tā nevar pretendēt uz tiesas aizsardzību, jo civilo tiesību aizstāvēšana ir ierobežota ar prasības noilguma termiņu, lai nodrošinātu civiltiesisko attiecību stabilitāti.

Civillikuma 1895.pants paredz, ka visas saistību tiesības, kuras nav noteikti izņemtas no noilguma ietekmes un kuru izlietošanai nav likumā noteikti īsāki termiņi, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto desmit gadu laikā.

Civillikumā mantojuma prasības celšanai noteikts īsāks termiņš, kas nepārprotami izriet no šā likuma 685.panta, kuram atbilstoši mantojuma prasība noilgst pēc piecu gadu notecējuma, skaitot no tās dienas, kad radusies tiesība šo prasību celt (1896.pants). Ņemot vērā, ka izskatāmajā lietā celtā prasība kvalificējama kā mantojuma prasība, piemērojams Civillikuma 685.pants kopsakarā ar 686.pantu (regulē noilguma iesākuma aprēķināšanas īpatnības), kas attiecībā pret šā likuma 1895.pantu ir speciālās tiesību normas.

Ja tiesības celt mantojuma prasību /pers. F/, /pers. G/, /pers. H/ un /pers. I/ radās ne vēlāk kā 2001.gada 23.augustā, kad saskaņā ar likuma „Par namīpašuma denacionalizāciju Latvijas Republikā" un likuma „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās" noteikumiem administratīvā kārtībā tika pabeigts strīdus nekustamā īpašuma denacionalizācijas process, bet prasība celta tikai 2008.gada 8.decembrī, tad par pamatotu Civillietu departaments atzīst tiesas secinājumu, ka konkrētajā gadījumā ir iestājies Civillikuma 685.pantā paredzētais noilguma termiņš.

[11.2] Civillikuma 685.pantā paredzēto mantojuma prasības celšanas termiņu nevar atjaunot vai pagarināt, izņemot šā likuma 1898.pantā norādītos gadījumos (*sk. Senāta 2007.gada 5.decembra spriedumu lietā Nr.SKC-800*). Izskatāmajā lietā Civillikuma 1898.panta tiesisko sastāvu veidojošie apstākļi nav konstatēti.

Atbilstoši Civillikuma 1899.pantā nostiprinātajam civiltiesību vispārīgam principam tās personas, kurai ir prasības tiesība, nezināšana noilgumu nenovērš, kas nozīmē, ka noilgums iesākas ar brīdi, kad aizskartā persona uzzinājusi vai tai vajadzēja uzzināt par tiesību pārkāpumu.

Civillikuma 686.pants noteic, ka visām tām personām, kas bez viņu pašu vainas nav dabūjušas zināt par savu tiesību celt mantojuma prasību, iepriekšējā (685.) pantā minētais noilgums aprēķināms no tās dienas, kad viņām kļuvusi zināma viņu tiesība celt prasību.

Tiesību doktrīnā norādīts, ka (..) tikai tad, ja nav konstatēta pašas šīs personas vaina nezināšanā par savu tiesību celt mantojuma prasību, noilguma termiņu aprēķina no nevis dienas, kad radusies tiesība šo prasību celt, bet gan no tās dienas, kad kļuvis zināms par šo tiesību. Nevar sākties noilguma termiņa tecējums, ja persona bez vainas nezina, pret ko ceļama prasība (*sk. Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības. Sastādījuši R.Krauze (382.-654.pants) un Z.Gencs (655.-840.pants).- Rīga: Mans Īpašums, 1997, 234.lpp.*).

No minētās normas formulējuma izriet, ka attiecībā uz noilgumu mantojuma prasības celšanai likumdevējs, neatkāpjoties no Civillikuma 1899.pantā nostiprinātā principa, būtībā konkretizējis, kādi apstākļi, t.i., personas vainojamība vai nevainojamība nezināšanā par tiesību celt šādu prasību, ņemami vērā, lai pareizi noteiktu noilguma termiņa iesākumu.

Kā liecina pārbaudāmā sprieduma argumentācija, apelācijas instances tiesa, balstoties uz lietas iztiesāšanas gaitā nodibināto apstākļu juridisko novērtējumu, nonākusi pie secinājuma, ka noilguma termiņa iesākums aprēķināms, sākot ar tiesības celt mantojuma prasību rašanās dienu, jo prasītāju un trešās personas /pers. I/ nezināšana par šādu tiesību nav attaisnojama. Civillietu tiesu palāta atbilstoši Civilprocesa likuma 193.panta piektās daļas noteikumiem spriedumā sniegusi pamatojumu, kādēļ prasījumos norādītie apstākļi nav vērtējami kā objektīvi šķēršļi, kas neatkarīgi no prasītāju un trešās personas gribas kavējuši izlietot savas tiesības.

Ja prasītājas un trešā persona /pers. I/ zināja par /pers. L/ pirms nacionalizācijas piederējušā nekustamā īpašuma /adrese 2/Rīgā, dāvinājumu /pers. O/, ko apstiprina viņu nepieteikšanās uz šā nekustamā īpašuma iegūšanu īpašumā mantošanas ceļā fakts, tad pretēji kasācijas sūdzībās apgalvotajam nav iemesla uzskatīt, ka minēto personu rīcība, neveicot nekādus pasākumus, lai noskaidrotu dāvinājuma līguma, kas arhīvā bija pieejams visiem interesentiem, nosacījumus, nepareizi atzīta par neattaisnojamu bezdarbību.

Līdz ar to nevar būt pamats sprieduma atcelšanai motīvi kasācijas sūdzībās, kuros apstrīdēts lietas apstākļu juridiskais novērtējums, jo saskaņā ar Civilprocesa likuma 450.panta trešo daļu un 452.panta otro daļu lietas apstākļu konstatācija un pierādījumu izvērtēšana no jauna nav kasācijas instances tiesas uzdevums.

[12] Tā kā prasītājas un trešā persona /pers. I/ savas tiesības celt mantojuma prasību nav izmantojušas likumā noteiktā noilguma termiņā, kas iepriekš jau norādīto apsvērumu dēļ izslēdz iespēju saņemt tiesas aizsardzību, secināms, ka apelācijas instances tiesa prasības pamatoti noraidījusi.

Ja, izskatot lietu pēc būtības, tiesa nodibina, ka ir iestājies civiltiesību normās noteiktais noilgums tad tai jāpārbauda vienīgi jautājums par noilguma apturēšanu vai pārtraukšanu, bet nav jāskaidro strīda faktiskie apstākļi un jāvērtē pierādījumi, jo noilgums ir patstāvīgs pamats prasības noraidīšanai (*sk. Senāta 2010.gada 21.aprīļa spriedumu lietā Nr.SKC-100*).

No sprieduma redzams, ka Civillietu tiesu palāta faktiskos lietas apstākļus pārbaudījusi un devusi tiem novērtējumu, neņemot vērā prasības noilguma materiāltiesiskās un procesuālās sekas. Taču šis apstāklis nevar būt iemesls sprieduma atcelšanai tādēļ, ka neietekmē izskatāmās lietas iznākumu.

Minētā kontekstā nav apspriežami prasītāju kasācijas sūdzībās norādītie argumenti par spriedumā izdarīto secinājumu neatbilstību Civillikuma 722.pantā ietvertajam regulējumam.

[13] Nepamatots, kā atzīst Civillietu departaments, ir trešās personas /pers. I/ kasācijas sūdzībā paustais viedoklis, ka apelācijas instances tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 18.panta noteikumus. Šā panta normu izpratnē tiesnesis nedrīkst piedalīties lietas, kurā spriedums ticis atcelts, atkārtotā izskatīšanā. Konkrētajā gadījumā izskatāmajā lietā taisītais spriedums ar augstākās instances tiesas nolēmumu nav ticis atcelts. Līdz ar to maldīgs ir kasācijas sūdzības iesniedzējas pieņēmums par nepieļaujamību Civillietu tiesu palātas tiesnesei M.Senkānei piedalīties lietas izskatīšanā tā iemesla dēļ, ka viņa bijusi tiesas sastāvā, kas izspriedusi kādu citu lietu, kurā iesaistītas strīda puses. Turklāt, kā redzams no tiesas sēdes protokola (*sk. lietas 2.sēj., 59.lpp.)*, /pers. I/ izskaidrotas procesuālās tiesības un viņa noraidījumu tiesas sastāvam nav pieteikusi.

[14] Iepriekš izklāstīto argumentu kopums ļauj secināt, ka lietā iesniegto kasācijas sūdzību apmierināšanai nav tiesiska pamata.

R e z o l u t ī v ā d a ļ a

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 1.punktu, Civillietu departaments

n o s p r i e d a

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011.gada 8.decembra spriedumu atstāt negrozītu, bet kasācijas sūdzības noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese	M.Zāģere
Tiesnese	A.Briede
Tiesnesis	V.Maksimovs